Przedpłata wraz z przesyłką pocztową na 1874 r. wynosi 4 zł. a. w.

ZWIĄZEK.

REDAKCYA i Administracya we Lwowie przy ulicy Akademickiéj l. 5.

Pismo tygodniowe
poświęcone sprawom stowarzyszeń zarobkowych i gospodarczych
wychodzi co sobotę w objętości pół arkusza.

Nr. 1. Sobota dnia 21. lutego 1874. I. rocznik.

Słowo wstępne.

Stowarzyszenia zarobkowe i gospodarcze, uznane powszechnie jako najdzielniejsza dźwignia ekonomicznego postępu i najskuteczniejsza broń stanu średniego przeciw wszechwładnej przewadze wielkich kapitałów, są w naszym kraju zbyt świeżym jeszcze nabytkiem, a od trzech lat poczynający się ruch na tem polu dopiero w ostatnich miesiącah budzi ogólne zajęcie i znajduje liczniejszych zwolenników.

Ani wytrwała, od r. 1848 w tym kierunku coraz skuteczniej prowadzona praca Niemców, i podziwienia godne, świetne tej pracy rezultaty, — ani bliższe nam usiłowania w Poznańskiem, Czechach i Morawji, — nie zdołały zachęcić w kraju naszym ogółu do naśladowania. Dopiero gdy powstało kilka instytucyi, zawiązanych w Krakowie, we Lwowie i na prowincyi przez ludzi, którzy więcej w imię publicznego interesu niż własnego pożytku, pierwsi mieli odwagę wstąpić na drogę, gdzieindziej już utartą i pewną, — gdy instytucje te wykazały już w pierwszych chwilach istnienia znakomite korzyści, — stał się ten żywy i namacalny przykład prawdziwie przekonującą zachętą.

Wszelako trudno było myśleć o szerokiem rozpowszechnieniu tych stowarzyszeń, dopóki prawie wszytkie zaoszczędzone kapitały pochłaniała spekulacya giełdowa, a zakupno obcych papierów przemysłowych uważano za najkorzystniejszy sposób lokacyi pieniędzy, biorąc kurs dzienny tych papierów jako miarę ich rzetelnej wartości. Dopiero olbrzymie przesilenie finansowe w r. 1873, zbyt obfitemi niestety naznaczone ofiarami, dało pamiętne na długo świadectwo tej prawdzie, że korzystnego a pewnego zarazem umieszczenia kapitałów w kraju nam szukać należy.

Równocześnie z rozpoczęciem tego przesilenia finansowego ogłoszoną została ustawa z dnia 9go Kwietnia 1873 nadająca stowarzyszeniom zarobkowym i gospodarczym swobodę rozwoju i należną opiekę praw.

W skutek tej zmiany stosunków coraz liczniejsze powstają stowarzyszenia, tak, iż można mieć wszelką nadzieję, że ruch ten z każdym rokiem wzmagać się będzie. Gdy zaś koła, które dają inicyatywę do zawiązania stowarzyszeń, tworzą się niezawiśle i działają każde w swoim zakresie na własną rękę, przeto wynika stąd brak wszelkiej jednolitości w działaniu, co stanowi wielką przeszkodę szybkiego postępu i rozwoju tych stowarzyszeń. — Każde bowiem stowarzyszenie ograniczone jest w najlepszym wypadku tylko na informacyę teoretyczną z książek, lub listowną, zaciągniętą od sąsiednich pokrewnych instytucyi, po większej części zaś własnem jedynie kieruje się zdaniem i jako niedoświadczone nieraz szkodę ponosi, a nie może ani korzystać z nabytych już dłuższą praktyką doświadczeń innych towarzystw, ani zasięgnąć infomacyi od osób specyalnie w tym

kierunku wykształconych, ani też przeprowadzić pożądanej zmiany własnego ustroju, bez narażenia się na nowe niekorzystne próby lub na kolizję z przepisami ustawy.

Pragnąc uczynić zadość tym potrzebom istniejących już stowarzyszeń, jak też chcąc przyjść w pomoc świeżo powstającym — rozpoczynamy wydawnictwo „Związku," którego zadaniem będzie popierać rozwój stowarzyszeń zarobkowych i gospodarczych i strzedz ich interesu w każdym kierunku. Szczegółowe i wyczerpujące zbadanie organizacyi stowarzyszeń, wyświecenie ich stanowiska w obec ustaw i rozporządzeń rządowych, obrona stowarzyszeń przeciw niesłusznym i błędnym postanowieniom władz, dążenie do korzystnej dla stowarzyszeń zmiany ustawodawstwa, podawanie sprawozdań z czynności stowarzyszeń, a wreszcie otwarcie łamów naszego pisemka dla wszelkiej przedmiotowej dyskusyi w tych sprawach. Oto główne zarysy naszej działalności, oto nasz program, którego urzeczywistnienie jednak zależy przeważnie od poparcia Szanownych Czytelników, doniosłość rozwoju stowarzyszeń pojmujących.

We Lwowie dnia 20. lutego 1874.

Ustawa

o stowarzyszeniach zarobkowych i gospodarczych z dnia 9. kwietnia 1873.

Z dniem 1. lipca 1873 stała się obowiązującą dla stowarzyszeń zarobkowych i gospodarczych ustawa z d. 9. kwietnia 1873 N. 70 D. u. p. Z kategoryi tych stowarzyszeń u nas w kraju najwięcej rozpowszechnionemi są Towarzystwa zaliczkowe. Gdy więc nowa ustawa zmienia zupełnie stosunki prawne stowarzyszeń, tak wobec członków, jakotéż osób trzecich, przeto należy nam w ustawie należycie się rozpatrzeć i z nią zapoznać.

Dotychczas istniały w państwie austryjackiem dwie ustawy o stowarzyszeniach z d. 26. listopada 1852 i z d. 15. listopada 1867. Ostatnia w §. 2 wyraźnie wypowiada, iż stowarzyszenia zarobkowe są z pod niej wyjęte. Wynika więc z tego, iż dla Towarzystw zaliczkowych po dzień 1. lipca 1873. obowiązującą była ustawa z dnia 26. listopada 1852.

W swoim czasie ustawa ta przeznaczoną była dla wszelkiego rodzaju stowarzyszeń, czy one miały za cel prowadzenie przedsiębiorstwa na wspólny rachunek, czy téż cele dobroczynne, polityczne, naukowe lub t. p. Obok tego główny wzgląd przy układaniu ustawy z 1852 roku był skierowanym na cele policyjne, na zabezpieczenie urojonego interesu spokoju publicznego, — a że właśnie podówczas z największą podejrzliwością spoglądano na wszelką czynność w stowarzyszeniach, zadaniem przeto ustawy tej było, nie tyle ułatwiać ich zawiązywanie się i ubezpieczać ich istnienie, jak raczej ich tworzeniom tamę kłaść i według upodobania istnienie skracać.

I rzeczywiście zajmuje się ustawa wyłącznie normowaniem stosunków, pod jakiemi zawiązanie się stowarzyszenia może być dozwolnem, a względnie wzbronionem, lub rozwiązanie zarządzonem, a jeden jedyny paragraf poświęconym jest stosunkom stowarzyszeń, a ten mówi — o nadzorze państwa! Jak z poprzednich uwag wynika, dla zawiązania Stowarzyszenia zaliczkowego potrzeba było pozwolenia c. k. władz politycznych czyli zatwierdzenia statutów.

Zatwierdzenie statutów nadawało wprawdzie towarzystwu prawa osoby moralnej, stosunków jednak stowarzyszenia do swych członków ustawa nie określała. — W tej mierze rozstrzygała ogólna ustawa cywilna, która wprawdzie zawiera niektóre zasadnicze postanowienia co do prawnocywilnego stosunku członków stowarzyszeń zarobkowych, jednak postanowienia te nie są obliczone specjalnie dla stowarzyszeń, a przytem brak wszelkich szczególnych określeń: co do organizacyi, co do umocowania i zakresu działania organów stowarzyszenia tak na zewnątrz jak i na wewnątrz, co do stosunku członków pomiędzy sobą, jak tego stowarzyszenia wymagają, co do występowania członków, co do rozwiązania stowarzyszenia, co do zadawnienia skarg przeciw stowarzyszonym.

Wszystko to było pozostawionem dowolności każdego stowarzyszenia — a że c. k. władzy zatwierdzały każdy statut, który nie wykraczał przeciw ogólnemu ustawodawstwu, przeto powstało co do postanowień statutowych takie zamięszanie, że niepodobna było zapoznać się z wewnętrznemi stosunkami stowarzyszeń. Tem samem nie mogło się wyrodzić u szerdkiej publiczności pewne zaufanie, gdyż niepewność pod względem prawa wzmagała zamięszanie do coraz większych rozmiarów.

Zniesiono bowiem dla nowo zawiązujących się stowarzyszeń ustawę z d, 26. listopada 1852 a ustawa z d. 9. kwietnia 1873 usunęła wszelkie te niedogno-

ści. Miejsce dawnego zatwierdzania statutów przez c. k. władze zastępuje postanowienie §. 3. orzekające, iż do zawiązania stowarzyszenia potrzebne są: 1) przyjęcie wspólnéj firmy, 2) pisemnie sporządzony kontrakt stowarzyszenia czyli statut i 3) wciągnięcie tegoż statutu do rejestru stowarzyszeń. Stosując się co do każdego z tych wymagań ściśle do następujących szczegółowych określeń ustawy, nie jest się zawisłym, jak to bywało, często od widzimisia referenta, który w każdym paragrafie upatrywał swoje „staatsgefährlich“.

Znamiona stowarzyszeń naszych według brzmienia ustawy są następujące: 1) liczba członków jest zmienna, 2) celem stowarzyszenia jest podnoszenie zarobkowania lub gospodarstwa członków, 3) środkiem do osiągnięcia tego celu jest przedsiębiorstwo na wspólny rachunek lub udzielanie kredytu.

Zmienność liczby członków, jakkolwiek istnieje i w stowarzyszeniach akcyjnych, jest tutaj zupełnie odmiennéj natury. Gdy bowiem w towarzystwach akcyjnych zmiana członków nie wpływa na kapitał towarzystwa, ponieważ wystąpienie odbywa się tylko przez cedowanie, sprzedaż akcyi przez członka posiadanéj lub podobną tranzakcyą, w stowarzyszeniach zarobkowych wysokość kapitału towarzystwa ma ścisły związek ze zmianą ilości członków, ponieważ występujący wycofują zarazem swe udziały. Ztąd wynika nowy przymiot charakterystyczny stowarzyszeń zarobkowych „zmienność kapitału“ — czynnik o przeważnym wpływie na organizacyę towarzystwa.

Podnoszenie zarobkowania lub gospodarstwa członków jako znamię stowarzyszenia wskazuje, że cel stowarzyszenia zarobkowego musi być ekonomicznym — a zarazem zaznacza, iż istnieją dwa rodzaje stowarzyszeń: *„zarobkowe“* mające na celu podnoszenie dochodów, zarobkowania, produkcyi, do których zaliczyć należy Towarzystwa zaliczkowe, surowcowe i magazynowe, jakoteż produkcyjne i *„gospodarcze“* mające na celu podnoszenie gospodarstwa domowego członków, jakoto towarzystwa konsumcyjne, budownicze i t. p.

Środkiem do osiągnięcia celów stowarzyszenia ma być według brzmienia ustawy *„przedsiębiorstwo na wspólny rachunek lub udzielanie kredytu“*. I tem określeniem odróżnione są stowarzyszenia zarobkowe i gospodarcze od wszelkich innych stowarzyszeń.

Pod względem stowarzyszeń powstałych przed wejściem w życie ustawy z d. 9. kwietnia 1873. postanawia ona w §. 91., iż jeśli statuta odpowiadają wymaganiom ustawy, lub drogą statutami wskazaną do wymagań ustawy zastosowane będą, podciągnięte będą na ich żądanie pod ustawę z d. 9. kwietnia 1873. Wprawdzie ustawa w tymże samym §. 91. ustępie drugim orzeka, iż stowarzyszeniom dawniejszym wolno przedsiębrać zmianę statutu tylko w celu zastosowania go do wymagań ustawy z d. 9. kwietnia 1873 — nie zmusza tem jednak nikogo bezwzględnie do zastosowania się do niéj. Jeśli przeto które ze stowarzyszeń sądzi, że mu nowa ustawa nie dałaby żadnych korzyści, może i nadal pozostać w dotychczasowem swem położeniu i podlegać ustawie z d. 26. listopada 1852, w takim jednak razie wzbronioną jest wszelka zmiana statutu. Tym sposobem uniemożliwiono długą egzystencyę stowarzyszeń na podstawie ustawy z 1852 r.

Chociaż ustawa nie zmusza nikogo do zastosowania się do niéj, to jednak interes własny nakazuje uczynić to jak najspieszniéj. Ustawa z dn. 9. kwietnia 1873 r. bowiem stawia stowarzyszenia zarobkowe na równi z innemi spółkami handlowemi, a regulując stosunek prawny członków, wprowadza stowarzyszenie w wielki ruch handlowo - przemysłowy.

Oprócz téj najważniejszéj korzyści dostarcza ustawa inne: do zawiązania „Stowarzyszenia zarejestrowanego“, ani też do zmian statutów nie potrzeba zezwolenia władzy, wymaga się bowiem tylko, aby o odnośnych postanowieniach był zawiadamianym sąd handlowy w celu zarejestrowania, a o zarejestrowaniu donoszono władzy krajowéj za pośrednictwem starostwa; rozwiązanie nie może nastąpić, jak dotąd bywało, na mocy dowolnego rozporządzenia ces. kr. władz politycznych, ale jedynie w takim razie, jeżeli zapadł prawomocny wyrok sądu karnego, skazujący towarzystwo na karę pieniężną za przekroczenie swego zakresu działania; — księgi o ile są prowadzone według przepisów ustawy handlowéj, uzyskują moc dowodu dla pozwów przeciw członkom stowarzyszeń; z powodu pretensyi do stowarzyszenia, oznaczone są krótkie termina zadawniania — pokrycie niedoboru w razie konkursu następuje zapomocą przymusowego rozkładu i t. d.

Organizacya, którą ustawa dokładnie się zajmuje, a którą specjalnie przechodzić zamierzamy, nie może odstępywać od przepisów ustawy, oprócz niektórych mniéj ważnych i wcale niezasadniczych postanowień, o których ustawa wyraźnie orzeka, iż odmienne urządzenie się dopuszcza. Tym sposobem ułatwione niezmiernie całéj szerokiéj publiczności obznajomienie się z urządzeniami „Stowarzyszenia zarejestrowanego“.

Firma „Stowarzyszenia zarejestrowanego“ jest w myśl §. 3 i 7 ustawy wpisaną do rejestru stowarzyszeń prowadzonego przez sądy handlowe obok rejestrów firm handlowych; przez to stowarzyszenie staje się niejako instytucją publiczną, a firma wzbudza tem więcéj

zaufania. Zobowiązanie przyjęte przez zarząd (dyrekcją) obowiązuje stowarzyszenie, chociażby nawet ponad zakres swego umocowania działał, a przeto wchodzący w stosunki ze stowarzyszeniem nie ma potrzeby troszczyć się o stosunki stowarzyszenia, chyba się przekonać, czy osoby, które w imieniu stowarzyszenia działają, są prawnymi zastępcami względnie pełnomocnikami stowarzyszenia.

Te ułatwienia w stosunkach do osób trzecich i inne korzyści, jakie nasuwa ustawa, tak są wielkie, że wątpić nie możemy, iż wszystkie towarzystwa statuta swe do wymagań jéj zastosują i firmy w duchu ustawy zarejestrują w sądach handlowycb. Chodzi więc o to, aby to zastosowanie statutu do ustawy z dn. 9. kwietnia 1873 i zarejestrowanie firmy przedsięwziąć ile możności najprędzéj. W tym też celu w najbliższym numerze podamy sposób, w jaki przytem postąpić należy.

Opłata stempli przez Towarzystwa zaliczkowe.

I. Przy zastósowaniu ustawy o bezpośrednich należytościach (Gebührengesetz) do Towarzystw zaliczkowych rozróżnić należy dwa wypadki, stósownie do tego czy chodzi o ogólne przepisy, które się tyczą pewnych dokumentów przez instytucye wystawionych, a którym każdy podlega, lub o nałożenie obowiązku opłat, które stosują się tylko do pewnych klas, jak kupcy, przemysłowcy i stowarzyszenia zarobkujące.

W poczet dokumentów pierwszego rodzaju, które w ogóle podlegają opłacie stempla, zalicza się kwity, rachunki, skrypta, weksle, podania do władz rządowych itp. Nie ma wątpliwości, że i Towarzystwa zaliczkowe w stosunku do swych członków i do osób trzecich, stojących poza stowarzyszeniem, obowiązanemi są do opłaty należytości na takie dokumenta ustanowionych.

Inaczéj rzecz się ma z należytościami drugiego rodzaju, które nałożono na pewne tylko klasy społeczeństwa. — Tu już przedewszystkiém rozstrzygnąć trzeba, czy Towarzystwa zaliczkowe należą do tych, na których ustawa nakłada obowiązek opłaty bezpośrednich należytości, a więc w naszym wypadku, czy Towarzystwa zaliczkowe są kupcami lub przemysłowcami a względnie, czy są stowarzyszeniami zarobkującemi.

Towarzystwa zaliczkowe, które działalność swoją rozciągają tylko na swych członków, tj., które pożyczek tylko członkom swoim udzielają, (a o takich tylko mówimy) nie są przedsiębiorstwami zysk przynoszącemi, a przeto za stowarzyszenia zarobkujące uważanemi być nie mogą.

Z tego powodu *Towarzystwa zaliczkowe powinne być wolne* od wszelkich opłat stemplowych i bezpośrednich należytości — i rzeczywiście, o ile nam wiadomo, tak pojedyńcze Towarzystwo zaliczkowe Cislitawji *) jak i Ogólny Związek austrjackich Towarzystw zarobkowych i gospodarczych, wszelkich dokładają usiłowań, aby to prawo z natury rzeczy Towarzystwom zaliczkowym należne, było im nadane.

Z temi żądaniami, zupełne mającemi uprawnienie, w sprzeczności jest ustawa z dnia 21. maja 1873. nro. 87. D. u. p.

Oto jéj treść:

1) księgi rachunkowe są wolne od stempla, jeźli służą wyłącznie do wykazania stosunków prawnych Towarzystwa do swych członków — podlegają zaś opłacie stępla, jeśli wykazują stosunki prawne do osób trzecich;

2) wpłaty czynione według przepisów statutu *(die geleisteten statutenmässigen Einlagen — Geschäftsantheile* — udziały), udziały w zyskach wypłacane członkom (dywidenda), zwroty kapitałów wkładkowych (zwroty udziałów) podlegają opłacie bezpośrednich należytości według I. skali, obliczając nalożytości te półrocznie według ogólnéj sumy każdego rodzaju tych wpłat i wypłat:

3) od pieniędzy przyjmowanych na rachunek bieżący (wkładki oszczędności) opłacać się będzie w ustępach czasu przez c. k. ministerstwo skarbu oznaczyć się mających należytość w wysokości 2 prc. od procentu, jaki zakład ma wypłacić przyczem jest obojętném, czy pieniądze te pochodzą od członków czy niećzłonków;

4) podania o wpisanie do rejestru stowarzyszeń w sądach handlowych *(Genossenschaftsregister)*, jeźli w skutek tego ma nastąpić publiczne ogłoszenie, będą stemplowane marką na jeden złoty a. w., jeśli zaś to nie nastąpi, marką 36 centów a. w.

Ustawa z dnia 21. maja 1873. jest pierwszą, traktującą o stanowisku Towarzystw zarobkowych do ustawy o należytościach *(Gebuhrengesetz)* i przez ustanowienie pewnych przepisów, kładzie tamę dowolnemu postępowaniu władz skarbowych, które w stosunku do Towarzystw zaliczkowych najróżnorodniejsze przepisy stósować usiłowały. — Pomimo tego ustawa ta nie odpowiada istocie stowarzyszeń zaliczkowych, a nawet stawia je w pewne niekorzyści. — Z tego powodu zastrzegając się przeciw tym nibyto „ulgom“ oświadczyć trzeba, iż są to nowe ciężary, jakie nakładają na nas.

Rzeczą jest Towarzystw zaliczkowych stawać w obronie uprawnionych swych żądań i starać się o zupełną wolność od opłaty stempli — jaka we Węgrzech artykułem 16., ustawy z r. 1869 już jest uznaną. Tymczasem jednak jest ustawa legalna, a przeto do niéj stósować się musimy.

*) Towarzystwa zaliczkowe Translitawji są na mocy XVI. artykułu prawa r. 1869 od opłaty stempli i bezpośrednich należytości uwolnione.

Upraszamy Szanowne zarządy wszelkich Towarzystw zarobkowych i gospodarczych o łaskawe udzielanie nam swych sprawozdań w celu zestawienia wykazów statystycznych o działalności stowarzyszeń, a zarazem o zawiadamianie o ważniejszych zajściach w toku spraw Stowarzyszeń.

Wydawca **Z. Medveczky.** Odpowiedzialny redaktor **Dr. Tadeusz Skałkowski.** I. Związkowa drukarnia we Lwowie. Hotel Żorża.